

TARNAI KATALIN

RÉGI (ARÁCSI) CSIBÉSZEK

Egy szűk nemzedéknyi a korkülönbség közöttük, az egyik a 30–40-es, a másik az 50–60-as években volt gyerek, illetve kamasz. Csak azt sajnálom, hogy nem hallják ízes, szép beszédüket, és csak így, írásban tehetem közzé történeteiket. Ám mivel szinte mindenki ismeri őket városunkban, talán olvasás közben mégis felidéződik színes egyéniségük, sajátos beszédmódjuk, jóízű mesemondásuk. Igyekszem mindent úgy tovább adni, ahogy tőlük hallottam.

KUTI KÁROLY

Születtem 1935. december 4-én Balatonarácson a Templom – ma Koloska – utcában. Sok jópajtásom volt a korosztályomban: Berecki László nevezetű, meg Terbalics József, Mészöly László, Kardos Sándor, Tóth Laci. Sajnos közülük már három meghalt.

Kuti Károly (sapkában) szüleivel és testvérével a házuk előtt

Együtt jártunk iskolába, együtt játszottunk.

Kérem szépen Arácson hat osztály volt akkor a református iskolában. Hosszú padosorokban ültünk osztályok szerint, az első négy osztály együtt járt, nem volt külön választva. A tanító mindegyiknek adott feladatot földrajzból, számtanból, melyiknek miből, míg a másikat tanította, így aztán nem unatkozott senki. Énnekem nagyon sok szép emlék van, igaz rossz is, nagyon elvert engemet például a cigarettazás végett. (Mégse tudott leszoktatni, csak 28 éve szoktam le róla!)

Elég nagy volt akkor a körzet, sokan jártak ide, például Lóczynak a fia is, az unokabátyámmal járt együtt a más korosztály végett. A mi osztályunkban 10-12-en voltunk. Annak idején nálunk még úgy kezdődött az iskolai nap, hogy félnyolcra istentiszteletre – úgy hívták, könyörgésre – kellett mennünk. A tanítónk orgonált és velünk együtt a mezőre induló idős bácsik is jöttek. Visszaemlékszem, letették a kapát, kaszát, a munkásruhájukban bejöttek a templomba, végighallgatták az istentiszteletet, aztán mentek dógozni. Mi meg átmentünk az iskolába, ahol először elmondtunk egy imát, aztán meg az egyszeregyet mondtuk egész addig, míg el nem kezdődött a tanítás. Délig voltunk iskolában, akkor úgy mentünk haza, hogy utca szerint ki hol lakik, fél kellett sorakozni. Minden héten más volt megbízva, hogy figyeljen, és másnap beszámoljon, ki hogy viselkedik hazafelé az utcán. (Persze volt, aki azzal szórakozott, hogy a haragosáról azt mondta, hogy rosszat csinált, és így megverette a tanítóval.) Mert akkor nem úgy mentünk haza, mint a disznók, hanem rendesen, meg köszönni kellett mindenkinek. A katolikus gyerekeknél ugyanígy volt, csak azok úgy köszöntek, hogy „*Dicsértessék a Jézus Krisztus!*”, mink reformátusok úgy, hogy „*Jó napot kívánok!*”

Délután kettőre kellett visszamenni, s akkor négyig volt tanítás, leginkább az idősebb korosztálynak, a 3-4-nek, akiknek már több tantárgyuk volt.

Voltak köztünk iparosok, napszámosok, meg olyanok gyerekei, akiknek vót egy kis földjük, így vót aki játszhatott, vót aki nem. A Berecki Lacinak muszáj volt dógozni, az édesapja a téglagyár tulajdonosának volt a parádés kocsisa; öten voltak testvérek és más munkája nem volt, be kellett a gyerekeknek segíteni, mikor később pásztor lett a

faluban. A Mészöly Laci édesapja fűszeres volt, az játszhatott, hacsak nem kellett neki a boltban stanielit pödörni.

Télen a ródlizás volt a játék. Az egyházpince fent volt a Tamáshegyen, ott felültünk a ródlira, akkor uccu le, egész a szövetkezetig! Akkor ugye nem kellett félni, hogy jön a busz vagy valami, esetleg egy nagy szánkóval jött egy fogat, de azon meg csöngő volt, azt hallottuk és akkor megálltunk. Visszaemlékszem Fejes Zsiga bátyámra, aki 18-as születésű volt, a testvére meg 22-es, lakatosok voltak és csináltak egy akkora vasszánkót, hogy hatan-heten ültek rajta, hátul meg bottal kormányozták. Egyszer az történt, hogy a nagybátyám ült legelől, túlszaladtak a szövetkezeten, át az úton ott volt egy Breille nevű ház, és ahogy jöttek, befutottak az ablakon derékig. A bátyámnak a háziak belül lehúzták a lábáról a csizmát és addig nem adták neki vissza, míg be nem csináltatta az ablakot.

Aztán voltak színdarabok az iskolában. A tanítónk, Ózdi Imre tanító úr nagyon ügyes, rendes ember volt, áldom a nevit, és ez színdarabot is írt, például, hogy „*A vér nem válik vízzé*”. A Népházban a szövetkezet fölött színpad volt, ott voltak az előadások. Az idősek is ott jöttek össze karácsonykor, bálokra, beszélgettek: hogy telnek a napjaik, milyen lesz az idő, meg hasonló: te mit raksz, mit vetsz a dűlőbe.

Karácsonyra anyám ilyen pörkölt cukrot szokott csinálni, kiöntötte, aztán mikor kihűlt, úgy elvagdalta szegény. Lehetett itt egy Mokra nevű boltban különböző selyempapírokat kapni, abba csomagolta be. E volt a szaloncukor. Diót szokott ezüstpapírba csomagolni, gyufaszálat dugtak bele, úgy kötötték a fára, meg alma volt, ilyesféle volt az ajándék. Nagyon örültünk, ha kaptunk egy olyat, hogy na zokni; vagy kesztyűt, vagy tán egy cipőt.

Nekünk úgy teltek el az esték, hogy édesanyám szokott olvasni, hangosan, mert édesapám is nagyon kedvelte ezt. Volt olyan, hogy „Tamás bátya kunyhója”, meg „Elfújta a szél”, ilyen regényeket. Alig vártuk az estét, hogy édesanyám a lámpánál olvasson – mert ’54-ben lett ott a hegybe csak vilány – lámpafénynél olvasott, míg szegénynek a szeme bírta. Meg mandulát törtünk, a felnőttek törték, mi gyerekek meg pucoltuk. Mikor látták, hogy unjuk, akkor lefekhettünk és édesanyám olvasott.

Nyáron? Már mikor negyedik osztályba jártunk, arra visszaemlékszem, hogy a barátaimmal közösen mind eljártunk a vasútra gyomlálni. Hét órára mentünk, délután kettőig kellett lennünk. Egy Part

Lajos nevű vasutas volt megbízva, az volt ott velünk. Alsóörstől jártunk egészen Akaliig. Vonattal mentünk, ha például Aszófőtől gyomláltunk tovább, fájrontra odamentünk a legközelebbi állomásra, onnan is vonattal jöttünk haza. Aztán volt olyan is, hogy versenyeztünk, ki ér előbb oda az állomásra, mert mi gyerekek szedtük össze a csikkeket, aztán ezekből cigerettáztunk ott titokba.

Játékszerünk úgy volt, hogy ahogy visszaemlékszők, én a nagymamát szoktam megzsebolni. Itt volt egy Mészöly Gyula nevezetű kisboltos, mikor a református templomba mentünk, annak az udvarán jártunk keresztül, s a pap is, mindenki, és ott olyan pöckölő golyókat lehetett venni. Különböző színűek voltak és úgy játszottunk, hogy mindenkinek más színű golyója volt és úgy pöcköltük, hogy elnyerjük egyik a másikát. Mert ugye, ha én úgy pöcköltem, hogy a másikához hozzákoccant és az belegurult a likba, az már az enyém volt.

Kuti Károly konfirmálása alkalmából készült fényképe

A kocsmába 18 éven alulit senkit nem engedtek be, így a különböző korosztályok a Hangya Szövetkezet előtt találkoztak, beszélgettek, minden korosztály külön-külön. Az idősebbek, a legények a lányos élményüket mesélték egymásnak, odamenni nemigen lehetett hallgatózni, mert akkor volt olyan aki pofonvágt a hallgatózót, hogy menjetek el, ez nem tirátok tartozó dolog, nem úgy mint most. Hát szóval olyan szia meg csók szóval ilyen nem volt.

Játszottunk még kovbolyozást. Volt itten homokbánya, igen magas part vette körül. Fapisztyolyokat csináltunk, aztán azzal lúdóztunk egymást. Osztt akkor az kiesett akit észrevettünk, mert úgy bújunk egymás elől.

Nagy ellentét volt köztünk a faluban a két utcator között. Volt a Béke utca – az akkori Pásztor utca – meg a túlsó fele a Koloska, vagyis a régi Templom utca. A Pásztor utcaiakat ha hozzánk átjöttek a Templom utcába, mink vertük el, ha mi mentünk át, akkor azok vertek el minket, ha nem tudtunk elfutni. De ugye nem kergethettek akármeddig, a mi területünkre már nem jöhettek át. A határ az Itató köz volt, ott mindig nagyon kellett figyelni.

Játékunk? Volt labdánk rongyból. Édesanyánk, nagymamánk patentharisnyát hordott, nájlronról akkor nem is hallottunk. Aztán ha már úgy volt, hogy főözni se volt érdemes, annak örültünk, a szárát megkaptuk. Egyik felét bevarrtuk, kifordítottuk, hogy a színe legyen kívülről, aztán megtömtük másik rossz rongyokkal s akkor olyan labda tünemény lett. Összevarrtuk a másik végét is, aztán aztat hajtottuk.

Aztán voltak azok a háborús benzines hordók. Levertük valahogy az abroncsát, aztán kemény drótból csináltunk ilyen szerkezetet, amivel hajtottuk az utcán, versenyeztünk. A hajtáshoz is ügyesség kellett, de a lényeg az volt, ki hogy tud futni, az adta az igazi versenyt. Akkor még makadám út volt, és mind mezítláboztunk, könnyen belerúgtunk, belebotlottunk egy-egy kőbe így nyár végére egy-két köröm mindig hiányzott.

Itt a Balatonon születtem, viszont nagyon de nagyon rá köllött ézni, meg olyan hangulatba kellett lenni a szüleinknek, hogy elengedtek le fürözni. Tiszta víznek nevezték itt Arácson azt a részt, ahova jártunk. Ott is rendesen kellett viselkedni, ha nem, akkor nagy baj volt, mert ott a Tiszta vízen fürdött a Stumfán jegyző úr, a Bucziné, akinek szobrász volt a férje, a tanítónk is odajárt meg a Gömbös Ernő főjegyző úr, szóval nem ilyen magunkfajták voltak. Volt egy parasztember is, a Vargyas Jóska bácsi, annak egy kék előköténye volt, az volt a fürdőruhája. (Nekünk a glottgatya, természetesen.) Jóska bácsi a

kötényét a lába között hátrahúzta, hátul elfűzte, szomakalapja a fejibe, pipa a szájába meg a bot a kezibe, bement addig, míg a víz az állát elérte, visszasetált, levetkőzött, eljött haza – e vót a strandolás.

Azért örültünk, ha mehettünk fürözni. De ha nem mentünk haza időre, akkor abból olyan büntetések voltak, hogy megnézhattuk, mikor mehetünk el megint. Estefelé el kellett menni például legeltetni a tehenet – akinek vót – vagy a ludakra kellett vigyázni, lehajtani a Sédén. Megvolt mindenkinek a tennivalója. Jószág volt mindenütt, nekünk gyerekeknek már kiskorunktól azt mondták: légy szíves, vigyél oda egy kis vizet a pipiknek, vagy adjál nekik enni meg hasonlót, rá ösztönöztek a munkára benünket. Sok gyerek meg rá is volt kényszerítve kicsi korától a munkára, ha tetszett, ha nem.

Sokkal másabb volt a gyerekkor, de én nagyon szívesen emlékszem rá vissza.

FARKAS PÉTER

Mondhatnám, hogy amikor még kis srác voltam, de nem mondom, mert akkor jobb esetben legfeljebb kölyöknek tituláltak, amikor ezek a dolgok történtek – 1950 egynehánytól 1960 egynehányig.

Farkas Péter édesapjával házuk előtt, 1949-ben

Akkortájt az Arácsi út 36-ban laktunk, egy ma is álló, kellemes, kúriaszzerű épületben. Ez abban az időben a falu szélső háza volt. A Gombás kúria volt a következő lakott épület mindaddig, míg 1955-ben egy némileg romos házban nem kaptak „ideiglenes” szállást Bercsik Józsiék, akit korosztályunk csak Berenyikov Fomának ismert. Házuk ma is megvan, persze teljesen átalakítva a Tamási Áron utca és az Arácsi út kereszteződése környékén. Akkor a Tamási Áron utca egy mély horhos volt, amit csak az ilyen „mifélenk” járt „harci” vagy „vadászcelekményei” kapcsán.

Szüleivel, elsőáldozáskor, 1952-ben

Alsóba a Piros Iskolába jártam-jártunk, ami mögött a templomkert húzódott, azon folyt keresztül a kéki patak. Medre itt jó keskeny volt ahhoz, hogy gallyakból készített vízimalmunkat sebesen forgasza. A „folyón” tutajokat is úsztattunk, versenyezve, hogy melyikünké ér előbb a zuhataghoz, ami a mostani ivókút környékén volt. Ez a kellemes, gyümölcsfás terület különös vonzással bírt bennünket egy kis málna, szamóca, majd alma vagy körte dézsmálására, mikor játék közben megéhez-

tünk. A jó esperes bácsi e gáztetteket gyónáskor már kívülről tudta, mégse haragudott meg érte soha, hisz kárt nem tettünk.

A patak mellett a Csárda utca és környéke részben bolgárkertészet volt, másutt a patak ártere a maga sásos-vizes rétéjével. Szünetekben itt rohangáltunk, röptettük az óra alatt készített papírrepülőket. Tanítás után itt, vagy a közeli Vásártéren (most a SPAR és néhány lakóház van a helyén) rúgtuk a labdát Bütyökkel (Batyki Józsi), Mulyával (Bambek Misi), Ramival (Kemény Dodi), a Kisramival (Kemény Laci), Haresszel (Hargitai Kornél), na és aki nélkül a focizás nem is létezhetett volna Vendivel, a labda tulajdonosával. Nagy kincs volt akkor egy jó labda! (Hát még az a varrott bőrfoci, amelyet a néha-néha „idelátogató” – az Arany János utcába udvarló – Fenyvesi Máténál láttunk, majd leírhatatlan gyönyörűségünkre olykor kölcsön is kaptunk!) Akié a labda volt, az választhatott először a csapat összeállításánál. Szürkület felé, ahogy a haza indulókkal fogyott a csapat, fejelő bajnokság kezdődött és tartott mindaddig, amíg meg nem lett a győztes, vagy ha a már sötétségre váltó szürkületben meg nem jelent egy feldühödött szülő, a labda elkobzásával és olyan rémségekkel fenyegetve, mint szobafogság és hasonlóak.

Abban az időben a gyerekeké volt – legalábbis mi úgy éreztük – az egész hegyoldal és határ szőlőstül, gyümölcsfástul, pincedombostul, kilátóstul, na és a Kéki völgy, a cseppkőbarlang meg a Koloska völgy is!

Hozzáink legközelebb a Bogdán bolt volt, mellette a Szikvíz Üzemmél. Ha hirtelen valami kellett a főzéshez, vagy váratlan vendég állított be, felhangzott a jelszó: *szaladj kisfiam, hozzá! ..., de a karikádat itt ne hagyd!* A máskor csak játék karikázás ez esetben igen hasznos tevékenység volt, ugyanis a karikával, ha lassan haladt az ember, az eldőlt, és ezt a szégyent senki nem kockáztatta, tehát az utat a boltba futva kellett megtenni, odavissza, néha napjában többször is. Ezekben az években hetente egyszer lehetett húst kapni a mérszárszékben, vagy a Mérleg utcai hatósági húski-mérésnél, azt is csak úgy, ha a család már előző nap megkezdte a sorban állást. Elsőként, estig, mi gyerekek fogtuk a sort, a várakozás üres óráit hasznosan töltve: ekkor faragtuk meg a csúzlifákat, készítettük a parittyákat, beszéltük meg, ki, mikor, hogyan jön a Fenékfürdőre halat fogni, hallgattuk a pletykákat, rémhíreket, de legnagyobb élvezettel a Puskás, Kocsis, Czibor, Hidegkuti, Grosics, Fenyvesi, azaz az Aranycsapat játékaról szóló beszámó-

lókat. Az első tévés sorozatok egyike, a Tell Vilmos annyira mélyen érintett bennünket, hogy műhatatlan késztetést éreztünk egy-egy saját nyíl elkészítésére. Először is keresni kellett egy mogyoró bokrot vagy somfát és arról levágni a megfelelőnek ítélt husángot. Szakszerűen bevágott végeibe húrként spárgát, jobb esetben acélszálat illesztettünk, amit a hajógyáriaktól lehetett így vagy úgy megszerezni. Ezek után jöhetett a nádvágás, vagy a nádtetős házaknál a nyílveszőknek valók kihúzósa. Ez utóbbi a pofonok, vagy az elfeneklés mindig fennálló veszélye miatt komoly körültekintést igényelt! A nád végére még egy bodzavessző darabot illesztettünk, ahhoz még az „éleslövészethez” egy 40-es szöveget rögzítettünk az úttestről beszerzett olvasztott kátránnyal – és már kezdődhetek is a célba illetve magasba lövés versenyei. Ezek folyamatosan tartottak mindaddig, míg egy „eltévedt” vessző Ország István iskolaigazgató kutyáját fenéken nem találta. A nyilak és íjjak ezután fegyvernek minősítették, és a szülők által elkoboztattak.

A tél annak idején kemény volt és tartós, a nagy hó csak úgy szikrázott a hidegben, a lovas szánok csengettyűje messzire hallatszott. Mi csak előkaptuk a szánkót és már észrevétlen utánuk is akasztottuk, aminek sokszor az lett a vége, hogy mivel a nagyszán Csopakra tartott, mi onnan kulloghattunk haza, bár azért ilyenkor nem hagytuk ki a Koloskai ródlizást – nem egyszer megküzdve a helybeliek birtokvédelmével. A már korábban említett Templomréti tócsái ilyenkor mindig befagytak, itt lehetett órák között csúszkálni, iskola után korcsolyázni a tekerős korikkal vagy a többségnek a szülőktől örökölt szíjas korcsolyával. A tekerős korinak megvolt az az előnye, hogy szinte soha nem esett le, ám ha mégis, akkor a cipő talpával együtt. A téli cipő pedig akkor igen nagy érték volt, viseltük amíg ki nem nőttük (eleve két télre vették a szülők), majd örökölték a kisebb testvérek. Amikor már jó nagy volt a hó, megkezdődött a Tamáshegy oldalában a kilátó alatti kis fenyvesből induló nagy szánkózás. A szánkó a nagy sebesség miatt csak egy jó dióverő póznával volt irányítható, ám egy jó kormányossal meg egy erős vasszánkóval a fenyvestől egész az Iskolaréig le lehetett csúszni. Egy délután két-három lecsúszása a visszamászásokkal akkora étvágyat csinált, hogy nem győztünk eleget enni az akkor csak hízó disznónak nevezett mangalica zsírjával megkent kenyérből, amihez forró bodzateát kaptunk.

Arácson a mostani Népházban csak alsó tagozat volt, felsőbe már az arácsiak is Füredre jártak a

polgári iskolába. Az arácsi és füredi tábor között az ellentét feloldhatatlan volt (ami abból fakadt, hogy az egyik arácsi, a másik füredi volt) egy alkalmat sem hagyhattunk ki az erőviszonyok legkülönfélébb módon való tisztázására.

A Tamás-hegy oldalában, családi kiruccanáson

Ha néha napján annyira rossz volt az idő, hogy még nekünk se volt kedvünk kimenni a szabadba, a gombfoci volt a kedvenc időtöltésünk. A csapattagokat mindenki sajátkezűleg gyártotta összeragasztott kabátgombokból. Pályaként legtöbbször a konyhaasztal szerepelt.

Kivételes alkalmakkor (pl.: ha a szülők távol voltak) esetleg a nagy ebédlőasztal.

Szívesen emlékszem vissza ezekre az időkre, a gyerekkorra, pedig játékunk mondhatni csak akkor volt, ha csináltunk magunknak. Szegények voltunk, de úgy érzem, mégis szabadabban, lelkileg mindenképpen egészségesebben nőttünk fel, mint a mai gyerekek.